

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΑΘΗΝΑΙ
1977

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Μ. ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ

Η ΣΥΜΗ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΑΤΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ¹

“Ένα από τὰ κύρια θέματα τοῦ 6ου διεθνoῦς Συνεδρίου τοῦ Γλωσσικοῦ Ἀτλαντα τῆς Μεσογείου στὸ Παλέρμο, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1975, ἦταν ἡ παρουσίαση νήσων τῆς Μεσογείου, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς συνθέσεως τῆς ναυτικῆς καὶ ἀλιευτικῆς ὄρολογίας ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ κάτοικοί τους, καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνων τῶν νήσων ποὺ δὲν εἶχαν ἐρευνηθεῖ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἀτλαντα. Ἐθεώρησα κατάλληλη τὴν εὐκαιρία νὰ παρουσιάσω στὸ Συνέδριο αὐτὸ τὴ Σύμη, ποὺ δὲν εἶναι ἀνάμεσα στὰ εἰκοσιτέσσερα ἑλληνικὰ λιμάνια, ὅσα ἔχουν προσφέρει ὕλικὸ στὸν Ἀτλαντα. Τὴν ἀνακοίνωσή μου αὐτὴ τὴν παρουσιάζω μεταγλωττισμένη στὰ ἑλληνικὰ στὸ ἐγκριτο περιοδικὸ «Τὰ Συμαϊκά».

Ἡ ἐκλογή τῶν λιμανιῶν ἀπὸ κάθε χώρα ἔγινε μὲ γνώμονα τὴ γεωγραφικὴ τους θέση, τὴν ἱστορία καὶ τὴ δραστηριότητά τους, ἀλλὰ, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν ὑστέρων, τὸ πράγμα δὲν ἦταν τόσο εὐκόλο. Πολλὲς φορὲς ἓνα ἀπόκεντρο καὶ ἄσημο λιμάνι ἤμπορεῖ νὰ προσφέρει περισσότερα καὶ ἀξιολογότερα στοιχεῖα ἀπὸ ὅσα δίνει ἓνα κεντρικὸ καὶ πολυσύχναστο, γιὰ τὸ πρῶτο μέσα στὴν ἀδράνειά του διατηρεῖ ἐνδιαφέροντα γλωσσικὰ στοιχεῖα, ποὺ μαρτυροῦν τὴν κίνηση κατὰ τὸ παρελθόν, ἐνῶ τὸ δεύτερο μὲ τὴ συνεχῆ κίνηση, ἀνανεώνει καὶ διαφοροποιεῖ τὰ στοιχεῖα αὐτά. Ἐπιβεβαίωση τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἤμπορεῖ νὰ δώσει τὸ γλωσσικὸ ὕλικό, ποὺ ἀποκόμισε ἡ ἐρευνά μου ἀπὸ τὴ Σύμη.

1. «Γλωσσικὸς Ἀτλαντὰς τῆς Μεσογείου» εἶναι ὁ τίτλος διεθνoῦς ἐπιστημονικοῦ ἑξαριθμοῦ, ποὺ ἐδρεύει στὴ Βενετία καὶ ἔχει ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τοῦ τὴ δημοσίευση Ἀτλαντα ὄλων—κατὰ τὸ δυνατόν—τῶν ναυτικῶν καὶ ἀλιευτικῶν ὄρων τῶν χωρῶν ποὺ βρέχονται στὴ Μεσόγειο, τὸν Εὐξείνιο Πόντο, τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα καὶ τῆς Πορτογαλίας. Ἀπὸ τὸ ὕλικὸ αὐτὸ θὰ φανοῦν οἱ γλωσσικὲς ἐπιδράσεις, διασταυρώσεις, συγχωνεύσεις καὶ ἀφομοιώσεις, ποὺ συνέβησαν κατὰ καιροὺς στὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου. Ἡ ἑλληνικὴ φέρεται, ὡς πρὸς τὴν προσφορὰ ὕλικου, μεταξὺ τῶν πρώτων χωρῶν γιὰ τὴ μακρὰ ἱστορία καὶ τὴ δράση τοῦ ναυτικοῦ τῆς. Ὁ γράφων συγκέντρωσε τὸ σχετικὸ ὕλικὸ ἀπὸ δεκαεξὶ ἑλληνικὰ λιμάνια καὶ ὁ καθηγητὴς Ἀντώνιος Θαβώρης ἀπὸ ἔξι.

Ὁ ἀναγνώστης γνωρίζει ὅτι ἡ Σύμη εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα, ὅτι βρίσκεται ΒΔ τῆς πρωτεύουσας τῆς Ρόδου, στὴν εἴσοδο τοῦ ὁμώνυμου κόλπου τῆς Μ. Ἀσίας, ἀνάμεσα στὶς χερσονήσους τῆς Κνίδου καὶ τῆς Καρίας. Ἀπὸ τὴ δεύτερη αὐτὴ ἀπέχει δύομισι μόλις μίλια.

Ἔχει ἐμβαδὸν 79 τ. χιλιομ. καὶ περίμετρο 25 μίλια. Εἶναι ὄρεινὴ καὶ βραχώδης. Καλλιεργήσιμη γῆ δὲν ὑπάρχει ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ μικρὴ κοιλάδα στὴν τοποθεσία Πέδι, στὸ βορειοανατολικὸ τμήμα τοῦ νησιοῦ. Ἡ ὑπόλοιπη γῆ εἶναι ἀνυδρῆ. Οἱ ἀκτὲς τῆς διατέμνονται ἀπὸ κολπίσκους, ὀρμίσκους, ἀκρωτήρια καὶ λιμάνια, τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι ὁ Γιάλος, τὸ κύριον λιμάνι τοῦ νησιοῦ, ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιο γιὰ πλοῖα μεγάλης χωρητικότητος. Ἐνα ἄλλο μικρότερο, ἀλλὰ ἀσφαλέστερο λιμάνι σὲ σχῆμα κυκλοτερές, ὁ Πανορμίτης, εὐρίσκεται στὸ νότιον τμήμα τοῦ νησιοῦ. Γιὰ τὰ δύο αὐτὰ ἀσφαλῆ λιμάνια τῆς ἡ Σύμη, κειμένη πλάι στὴν ἐμπορικὴ ὁδὸ, ἡ ὁποία συνδέει Ἀλεξάνδρεια - Ρόδο - Κῶ - Κυκλάδες - Πειραιᾶ - Κωνσταντινούπολη, δεχόταν πάντοτε ξένα περαστικὰ πλοῖα, ποῦ ἔβρισκαν ἐκεῖ καταφύγιον σὲ ὦρα τρικυμίας.

Ἡ ἔλλειψις καλλιεργήσιμης γῆς, ἱκανῆς νὰ διαθρέψει τὸν πληθυσμὸν τοῦ νησιοῦ καὶ οἱ εὐνοϊκὲς συνθῆκες, ποῦ παρέχει στὴ ναυτιλία καὶ τὴν ἀλιεῖα ἢ φυσικὴ του διάπλασις, ἔσπρωξαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους χρόνους τοὺς κατοίκους πρὸς τὴ θάλασσα. Ἔτσι βλέπουμε στὸν ὁμηρικὸν κατάλογον τῶν πλοίων, ποῦ πῆραν μέρος στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Τροίας, νὰ μετέχει ὁ βασιλεὺς τῆς Σύμης Νιρέας μὲ τρεῖς τριήρεις. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι ἐνδεικτικὸς γιὰ τὴ δραστηριότητα καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῶν Συμίων στὴ θάλασσα ἀπὸ αὐτοὺς ἤδη τοὺς ὁμηρικὸς χρόνους. Κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ καὶ τὴ βυζαντινὴ περίοδον ἡ Σύμη καὶ τὰ παρακείμενα νησιά ἀκολούθησαν τὴν τύχην τῆς Ρόδου. Τὸ 1309, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ Σύμη καὶ τὰ ἄλλα νησιά τῆς Δωδεκανήσου εἶχαν καταληφθεῖ ἀπὸ τοὺς ἱππότες τῆς Ρόδου, τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου. Τὸ 1522 τὰ Δωδεκάνησα περιῆλθαν στὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων καὶ παρέμειναν κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν ἕως τὸ 1912, ὅποτε τὰ κατέλαβαν οἱ Ἴταλοί. Ἡ σύντομη αὐτὴ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ μᾶς χρειάζεται, γιὰ νὰ ἰδοῦμε παρακάτω πῶς ἀντικατοπτρίζεται στὰ σημερινὰ λεξιλογικὰ δεδομένα τοῦ νησιοῦ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες περιόδους τοῦ ἱστορικοῦ βίου του.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ Σύμη καὶ τὰ ἄλλα ἄγωνα νησιά τῶν Νότιων Σποράδων πέτυχαν ἀπὸ τὸ Σουλτάνον Σουλεϊμάν τὸ Μεγαλοπρεπὴ (1520-1556) εἰδικὰ προνόμια, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα καὶ τὸ δικαίωμα νὰ σπογγαλιεῦσιν ἐλεύθερα σ' ὅλες τὶς θάλασσας, ποῦ ἀνήκαν στὴν ἐπικράτειαν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας¹.

1. Βλ. Δ η μ . Χ α β ι α ρ ᾶ, Σουλτανικὰ φερμάτια, ΔΙΕΕ 6 (1904), 335 κ.εξ. - Μ ι χ . Κ α ρ α β ο κ υ ρ ο ῦ, Τῶν Σποράδων νήσων τὰ δίκαια καὶ προνόμια, Ἐκκλησι-

Οι ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες, συνδυαζόμενες με την επίδοση των Συμαίων στη θάλασσα, είχαν συντελέσει, ώστε να σημειωθεί συνεχής πρόοδος σ' όλους τους τομείς τής θαλάσσιας δραστηριότητας και κυρίως στη σπογγαλιεία και τη ναυπηγική. Βρίσκοντας άφθονη και καλή ξυλεία από την απέναντι Καρία, ναυπηγοῦσαν οί Συμαῖοι ναυτικοί μεγάλα ιστιοφόρα για δική τους χρήση, αλλά και κατά παραγγελία τῶν ναυτικῶν τῆς Χίου, Κρήτης, Μυτιλήνης, Κύπρου κ.ά.¹.

Ἡ μειονεκτική θέση, πού πήραν τὰ ιστιοφόρα πλοῖα με τὴ ναυπήγηση ἀτμοπλοίων κατὰ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα καὶ ἡ ἐπαχθῆς φορολογία, πού εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τὴ φασιστικὴ Διοίκηση τῆς Δωδεκανήσου σ' ὅλα ἀνεξαιτέτως τὰ νησιά, ἐπέφεραν καὶ στοὺς ναυτικούς τῆς Σύμης τὴν παρακμῆ. Ἀπὸ 20.000 κατοίκους, πού ἀριθμοῦσε τὸ νησί τὸ 1920, σήμερα ζοῦν μόλις 2.500· οἱ λοιποὶ διασκορπίστηκαν στὴν Ἀμερικὴ, τὴν Αὐστραλία, τὴ Δυτ. Εὐρώπη, τὴν Ἀθήνα, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴ γειτονικὴ Ρόδο. Αὐτὸς πού ἐπισκέπτεται σήμερα τὸ νησί διαπιστώνει μιὰ ἥρεμὴ ζωὴ τῶν ὀλίγων ναυτικῶν καὶ ψαράδων, πού ἐργάζονται με τὰ ἀπλὰ μέσα, ὅσα διαθέτουν, γιὰ νὰ ζήσουν.

Στὰ ναυπηγεῖα τῆς Σύμης κατασκευάζονται σήμερα μικρὰ μόνο ιστιοφόρα καὶ ψαράδικες βάρκες. Τὰ ἐρειπωμένα ἀρχοντικὰ στέκουν ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς εὐημερίας, πού ἐπικρατοῦσε ἄλλοτε στὸ νησί.

Τὰ γλωσσικὰ κατάλοιπα, πού διατηροῦνται ἀκόμα στὸ στόμα τῶν παλαιμαχων ναυτικῶν, μιλοῦν γιὰ τὴ λαμπρὴ ἐπίδοση, πού σημείωσαν οἱ Συμαῖοι σ' ὅλους τοὺς τομείς τῆς ναυτικῆς ζωῆς, καὶ τίς ἐπαφές, πού εἶχαν κατὰ καιροῦς, με ἄλλους ναυτικούς λαούς.

Τὴν ἐπιτόπια ἔρευνα ἄρχισα ρωτώντας, ὅπως εἶναι φυσικό, τοὺς ναυτικούς, τοὺς ψαράδες, τοὺς σφουγγαράδες καὶ τοὺς ναυπηγούς². Οἱ ἐρωτήσεις μου, με βάση τὰ ἐρωτηματολόγια τοῦ Ἄτλαντα, στράφηκαν γύρω : 1) ἀπὸ τὴ θάλασσα γενικά, 2) τὴ γεωμορφολογία, δηλ. τίς ὀνομασίες τῶν διάφορων μορφῶν καὶ σχηματισμῶν τῶν ἀκτῶν, 3) τὴ μετεωρολογία (καιρικὲς μεταβολές, ἄνεμοι), 4) τοὺς ἀστερισμούς (λαϊκὲς ὀνομασίες τῶν διάφορων ἀστέρων καὶ ἀστερισμῶν), 5) τὸ ταξίδι καὶ τοὺς χειρισμούς τοῦ πλοίαρχου καὶ τῶν ναυτῶν, 6) τὸ πλοῖο (τύποι πλοίων καὶ λεπτομερεῖς ὀνομασίες τῶν μερῶν καὶ ἔξαρ-

αστικὴ Ἀλήθεια 43 (1912), 383 κ.ἑξ. - Κ. Σακελλαρίδης, Ἱστορία τῶν προνομίων τῶν Νοτίων Σποράδων, Νισυριακὰ 3 (1969), 142 κ.ἑξ. - Ἀλεξ. Καρανικόλα, Νότιες Σποράδες — Σελίδες ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶν προνομίων τους, Παρνασσὸς τόμ. Π' (1971), τεῦχ. 3ον 423 κ.ἑξ.

1. Βλ. Γ. Ζουρούδης, Τὰ Συμαϊκά, 2 (1974), 160.

2. Ἐγκυρες πληροφορίες πήρα καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ἀσχετους με τὴ ναυτικὴ ζωὴ, πού ὅμως γνωρίζουν ἐξίσου καλὰ τὰ θαλασσινὰ ζητήματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἀναστροφή τους με ναυτικούς στὸ στενὸ κύκλο τοῦ νησιοῦ.

τημάτων τους), 7) τὴ ζωὴ ἐπάνω στὸ πλοῖο, 8) τὴν ἀλιεία (τρόποι ἀλιείας, ὀνομασίες τῶν ἐργαλείων καὶ τῶν μέσων κάθε εἶδους ἀλιείας), 9) τὸ θαλάσσιο ζωικὸ κόσμος (ὀνομασίες τῶν ψαριῶν ὄλων τῶν εἰδῶν ἀπὸ τὸν ἀθρινὸ ὡς τὸν καρχαρία, τῶν ὀστρακοειδῶν, τῶν μαλακίων καὶ ὄλων τῶν θαλάσσιων ὀργανισμῶν) καὶ 10) τὴ θαλάσσια χλωρίδα¹.

*

Ἡ σύνθεση τοῦ ὑλικοῦ τῆς Σύμης ἐξεταζόμενη ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως καὶ συγκρινόμενη μὲ τὴ σύνθεση τοῦ ὑλικοῦ τῶν ἐλληνικῶν λιμανιῶν, ποὺ ἐρευνήθηκαν γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἄτλαντα καὶ ἰδιαίτερα τῶν λιμανιῶν τῆς περιοχῆς Δωδεκανήσου, παρουσιάζει τὰ ἐξῆς κύρια χαρακτηριστικά: α) οἱ ἀπαντήσεις εἶναι πληρέστερες καὶ αὐτὸ μαρτυρεῖ μεγαλύτερη ἐμπειρία, β) ἡ συμαϊκὴ ναυτικὴ ὀρολογία καὶ ἰδίως ἡ ἰχθυωνυμία, διακρίνεται γιὰ τὴ συντηρητικότητά της καὶ γ) ἡ ἐνετικὴ καὶ γενικότερα ἡ ἰταλικὴ ἐπίδραση εἶναι ἐντονότερη στὴ Σύμη ἀπὸ ὅσο εἶναι στὰ παρακείμενα ἐλληνικὰ λιμάνια τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ ὀνόματα ψαριῶν, ὅσα συνάντησα στὴ Σύμη, ἢ σπανίζουν στὰ λοιπὰ ἐλληνικὰ λιμάνια ἢ δὲν ἀπαντοῦν καθόλου: 1) ὁ ἀθ-θιάς (serranus labrus) καὶ ἡ ἀθ-θιά στὴ Μεγίστη, εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἀνθίας τοῦ Ἄριστοτ. (Ζῳὼν Ἱστορ. 6, 17, 101) ἢ ἀθλοπίας. Οἱ Συμαῖοι σφουγγαράδες γνωρίζουν καλὰ τὸν ἀνθίαν, γιὰ τὸς παρακολουθεῖ στὸ βυθὸ καὶ τρώγει τὰ σκουλήκια ποὺ πέφτουν ἀπὸ τὰ σφουγγάρια, ὅταν τὰ ἀποσποῦν ἀπὸ τὰ βράχια. Τὸ ὄνομα ἀθ-θιάς < ἀνθίας > ἔχει διασωθεῖ μόνο στὴν προφορικὴ παράδοση τῶν ψαράδων τῆς Σύμης καὶ τῆς Μεγίστης². 2) Ὁ ἀγνάφισκας, στὴν Ἄστυπ. ἀγνάφισκας, τὸ κοιν. μαγιάτικο (seriola dumerilii) ἀπὸ τὸν ὑποκορ. τύπο γναφίσκος τοῦ οὔσ. γναφεύς, γιὰ τὸν ὁποῖο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος³, «ὁ Δωριῶν ἐν τῷ περὶ ἰχθύων κεφαλαίῳ λέγει τὸ ἐκ τῆς ἐψήσεως τοῦ γναφεύς ὑγρὸν πάντα σπῖλον καθαίρει». 3) Τὸ θραφούρι. Στὴ Σύμη λένε θραφούρι τὸ ψάρι σαυρίδι καὶ τὰ συγγενή του. Τὰ ψάρια αὐτὰ παρουσιάζουν τραχὺ τὸ τμήμα γύρω ἀπὸ τὸ πτερύγιο τῆς οὐρᾶς. Ἡ λέξις προφανῶς προέρχεται ἀπὸ τὸ ὑποκοριστικὸν τραχούριον τοῦ ἀρχ. οὐσιαστικοῦ τράχουρος, τὸ ψάρι caranx trachurus. Τὸ ἰχθυώνυμο μὲ τὸν ἴδιο τύπο ἀπαντᾷ μόνο στὴ Μεγίστη. 4) Ἀμ-μουδύτης. Εἶναι κατὰ τοὺς ψαράδες τῆς Σύμης τὸ ψάρι οὐρανοσκοπὸς ὁ τραχὺς (uranoscopus scaber), τὸ κοιν. λύχνος, ποὺ ἐνεδρεύει χωμένο μέσα στὴν ἄμμο. Ἀπὸ τὸ ἐλληνιστ. οὔσ. ἀμμοδύτης, βλ. Ἄριστ. Ζῳὼν Ἱστορ. 9, 37. Ἡ λέξις μὲ τὸν ἴδιο τύπο ἀπαντᾷ μόνο στὴν Πάρο, τὴ Σύρο καὶ

1. Θὰ ἐπαιρνε πολὺ χῶρο, ἀν παρέθετα ἐδῶ τίς ἀπαντήσεις τῶν Συμαίων ψαράδων. Πιστεύω ὥστόσο ὅτι θὰ δώσω στὸν προσεχῆ τόμο τῶν Συμαϊκῶν τὸ σχετικὸ ὑλικό.

2. Ἄλλοῦ τὸ λένε μαγιάτικο, γαλέο, σκυλόψαρο.

3. Ἀθήναιος, βιβλ. VII, 49.

τὴν Κρήνη Ἴωνιας. Ἀμμουδύτη λένε καὶ ἓνα εἶδος κάβουρα μὲ ἀπαλὸ κέλυφος, ποὺ χώνεται στὴν ἄμμο. Βλ. Ἱστορ. Λεξ. στὴ λ. ἀμμουδύτης. 5) *Μοσκήτης*. Στὴ Σύμη λένε *μοσκήτη* ἓνα εἶδος χταποδιοῦ, ποὺ τὸ κοινὸ του ὄνομα εἶναι *μοσκαχτάποδο*. Πρόκειται γιὰ τὸ ἀρχ. *μοσχίτης* ὁ ὀσμύλος, βλ. Σχόλια εἰς Ὀππιανοῦ Ἀλιευτικά 1, 307. 6) *Βασιλίσκος*, εἶδος φαγγριοῦ, αὐτὸ ποὺ κοινῶς λέγεται *φαγγρὶ κορωνᾶτο* (*pagrus - pagrus*), βλ. Ὀππιανοῦ Ἀλιευτικά 1, 307. Ἡ λέξις μὲ τὴ σημασία αὐτὴ δὲν ἀπαντᾷ σὲ ἄλλο ἑλληνικὸ λιμάνι. 7) *Χουχ-χ'ί* ἢ τὸ *χοχ-χ'ί*, εἶδος πορφύρας. Ἀπὸ τὸ ἀρχ. οὐσ. *κογχίον*, ὑποκορ. τοῦ οὐσ. *κόγχος* ἢ *κόγχη* = *κογχύλι*. 8) Ἀλέθρινας ὁ, τὸ ἀρχ. ἐρυθρίνος (*pagellus erythrinus*). Τὸ κοινὸ ὄνομα τοῦ ψαριοῦ εἶναι ὁ ὑποκορ. τύπος *λυθρίνι*. Ὁ *ἀλέθρινας* τῆς Σύμης προέρχεται ἀπευθείας ἀπὸ τὸν *ἐρυθρίνον*.

Ἡ συντηρητικότητα τοῦ συμαϊκοῦ ἰδιώματος δὲν παρατηρεῖται μόνον στὸν τομέα τῆς ναυτικῆς καὶ ἀλιευτικῆς ὀρολογίας, ἀλλὰ γενικότερα στὴν καθημερινὴ ὀμιλία, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα, ποὺ διατηροῦνται μέχρι σήμερα στὴ γλώσσα τοῦ νησιοῦ. Παραθέτω ἐδῶ μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ συγκέντρωσα ὁ ἴδιος καὶ ἐκεῖνα, ποὺ δανείστηκα ἀπὸ τὴν πλούσια συλλογὴ τοῦ Ἀλεξ. Καρανικόλα, δημοσιευμένη στὸν παρόντα τόμο τῶν Συμαϊκῶν: 1) *ἄδαρτε* = πρὸ ὀλίγου, ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ. *ἄρτι* ἐπαναλαμβανόμενο, *ἄρτι-ἄρτι*, 2) *ἀκατ-τ'ός* ὁ = ἡ γωνία τοῦ βλεφάρου, τὸ ἀρχ. *κανθός*, 3) *ἄποδας* ὁ = τὸ πετροχελίδονο, ἐπειδὴ ἔχει μικρὰ πόδια, τὸ ἀρχ. *ἄπους*, 4) *ἀρόννας* ὁ = τὸ φυτὸ βρωμοξυλιά, τὸ ἀρχ. *ἀνάγυρος* (*anagyris foetida*), 5) *βάσ-σω* = γαυρίζω, φλυαρῶ, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *βάζω*, βλ. Ἡσύχ. *βάζειν* λέγειν, 6) *βροχός* ὁ καὶ *βρουχός* ὁ = τὸ τμήμα τῆς βράκας, ὅπου εἰσέρχεται ἡ βρακοζώνη, τὸ ἀρχ. *βρόχος*, 7) *γιαλ-λώπι* τὸ = σπυρί, δοθίηνας, τὸ ἑλληνιστ. *αἰγυλώπιον* = ἀπόστημα, βλ. Διοσκ. 3, 144, 8) *γιών-νω* = σκουριάζω, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἰώω*, 9) *θιμίγι* τὸ = λεπτὸ σχοινί, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *θῶμιγξ*, 10) *μεθαίρω* = τακτοποιῶ, συγυρίζω, τὸ ἀρχ. *μεταίρω*, πβ. τὸ Κατωιταλικὸ *μεταίρω-ρω*, 11) *σκάλεθρο* τὸ = κοντάρι μὲ τὸ ὅποιο ἀνασκαλεύουν τὴ φωτιά τοῦ φούρνου, τὸ ἑλληνιστ. *σκάλευθρον* κ.ἄ.

Γιὰ τὴ συντηρητικότητά τῆς γλώσσας πρωτεύοντα ρόλο παίζουν, ὅπως πιστεύω, οἱ συνθήκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες διατελεῖ. Ἀποκλεισμένη σ' ἓνα νησί, ὅπου δέχεται κατανάγκην πολλαπλῆς ἐπιδράσεως, αὐτοαμύνεται καὶ προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ ὅσο γίνεται περισσότερα παλαιὰ δικά της στοιχεῖα. Κατὰ δεύτερο λόγο, ὅχι ὀλιγότερο σημαντικὸ ρόλο παίζει ἡ σύνθεση τοῦ πληθυσμοῦ ἐνὸς νησιοῦ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ του. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Σύμης ἀποτελεῖται, κατὰ τὸ μεγαλύτερο τμήμα του, ἀπὸ ναυτικούς καὶ ψαράδες, τῶν ὁποίων ἡ καθημερινὴ ὀμιλία στρέφεται κυρίως γύρω ἀπὸ τὰ ἐπαγγελματικὰ τους ἐνδιαφέροντα. Αὐτὸ δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ κινοῦνται συνεχῶς στὸν καθημερινὸ λόγο παλαιοὶ καὶ σύγχρονοι

ναυτικοί ὄροι καὶ νὰ διατηροῦνται ζωηροὶ στὴ μνήμη τοῦ λαοῦ. Ἀντίθετα, στὰ παρακείμενα μεγάλα νησιά, Ρόδο καὶ Κῶ, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ γεωργικὸ στοιχεῖο καὶ οἱ ναυτικοὶ ἀποτελοῦν ἀσήμαντη μειονότητα, τὰ ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα στὴ γλῶσσα τῶν ναυτικῶν εἶναι ἀσύγκριτα ὀλιγότερα¹.

*

Περνώντας στὸ ἄλλο κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ ὕλικου τῆς Σύμης τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ξένη ἐπίδραση, πρέπει νὰ εἰπῶ ὅτι, ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ λιμάνια, αἰσθητὴ εἶναι ἡ ἰταλικὴ ἐπίδραση, ἐνῶ ἡ τουρκικὴ καὶ ἀραβικὴ εἶναι ἀνεπαίσθητη. Ἡ ἰταλικὴ ἐπίδραση διακρίνεται στὴν καθαρὰ ἐνετικὴ, ποὺ προηγεῖται χρονικὰ, καὶ τὴν κοινὴ ἰταλικὴ ποὺ εἶχε ἐπιβληθεῖ σὲ ὕστερότερους χρόνους. Τὰ ἐνετικὰ δάνεια εἶναι κυρίως ναυπηγικοὶ ὄροι. Ὅπως εἶναι γνωστό, οἱ Ἐνετοί, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπικρατήσεώς τους στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, εἶχαν ἐγκαταστήσει ναυπηγεῖα σὲ διάφορα ἑλληνικὰ λιμάνια, ὅπως τοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, τῆς Χαλκίδας στὴν Εὐβοία, τῆς Κέρκυρας, τῆς Μεθώνης καὶ ἀλλοῦ². Δὲ χωρεῖ ἀμφβολία ὅτι οἱ Συμαῖοι, ποὺ διακρίνονταν γιὰ τὴν ἐπίδοσή τους στὴ ναυπηγικὴ, θὰ μαθητεύσαν σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ναυπηγεῖα καὶ πιθανῶς στὸ πλησιέστερο τοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, διότι μόνον ἔτσι ἤμπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ τὸ γεγονός ὅτι στὴ ναυπηγικὴ ὀρολογία τῆς Σύμης συναντοῦμε ἐνετικὰ δάνεια, ποὺ σπανίζουν στὰ ἄλλα ἑλληνικὰ λιμάνια ἢ δὲν ἀπαντοῦν καθόλου. Ἀναφέρω ἐδῶ τὰ πιὸ σπάνια:

- 1) Τὰ *βρατσόλ-λια*, μονοκόμματα ξύλα, σὲ σχῆμα ὀρθῆς γωνίας, ποὺ χρησιμεύουν, γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν κουβέρτα τοῦ πλοίου, δύο ἢ τρία στὴν πλώρη καὶ ἄλλα τόσα στὴν πρύμνη. Ἀπὸ τὸ ἐνετ. *brazzola*, ἰταλ. *braciuolo*.
- 2) *Κρουτζέτ-τ'ο τὸ* = τὸ σανίδι, ἐπάνω στὸ ὁποῖο στηρίζεται ἡ σκαλιμέρα καὶ ὁ σκαλμός. Ἀπὸ τὸ ἐνετ. *crosetta*.
- 3) *δζαβέτ-τ'α* ἢ = μεγάλο καρφί μὲ τὸ ὁποῖο καρφώνουν τοὺς σκαλμούς τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου. Ἀπὸ τὸ ἐνετ. *giavetta*.
- 4) *βαραγέτ-τα* ἢ = τὸ ὄργανο ποὺ ρίχνουν στὴ θάλασσα δεμένον μὲ σχοινί, ὅταν ταξιδεύει τὸ πλοῖο, γιὰ νὰ μετροῦν τὴν ταχύτητά του καὶ τὴν ἀπόσταση, ποὺ διανύει. Ἀπὸ τὸ ἐνετ. καὶ ἰταλ. *barcheta*³.
- 5) *Πατροναρισιά* ἢ = τὸ σχοινί, ποὺ δένει τὴ ματισιὰ μὲ τὴν κυρίως ἀντένα. Ἀπὸ τὸ ἐνετ. *paderna*, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προκύπτει τὸ ἐξελληνισμένον ρῆμα *πατρουνάρω* = = δένω μὲ *paderna* καὶ ἀπὸ αὐτὸ ἡ *πατροναρισιά*, ποὺ φανερώνει τὴν ἐ-

1. Ἡ συντηρητικότητα τῶν Συμαίων φαίνεται ἀκόμη καὶ στὴ διατήρηση τοῦ ἰδιαιτέρου τόνου τῆς ὀμιλίας τους. Ὁ Συμαῖος ναυτικός ἤμπορεῖ νὰ ταξιδεύει χρόνια μακριὰ ἀπὸ τὸ νησί του, ἀλλὰ δὲν ἀποβάλλει τὸ χαρακτηριστικὸ τόνον τῆς ὀμιλίας του.

2. Βλ. F. Thiriet, *Régestes des délibérations du Sénat de Venise concernant la Romanie*, Paris (1958), τομ. 1 - 3.

3. Κατὰ τὸν A. Jal εἶναι γενοβέζικο.

νέργεια του πατρουνάρου. 6) Παταράτσος ό = τὸ σχοινὶ πού ἐνώνει τὸ μπαστούνι τοῦ πλοίου μὲ τὴν κορυφὴ τοῦ ἴστοῦ. Ἐπὶ τὸ ἐνετ. *patarazzo* ἢ *patarassi funi*. 7) Βαρδαμάς ό = δερμάτινο περίβλημα τοῦ ἀντίχειρα πού φέρουν οἱ ναυτικοί, ὅταν ράβουν τὰ πανιά τοῦ πλοίου μὲ τὴ σακοράφα. Σύνθετο ἀπὸ τὸ ἐνετ. ρῆμα *vardar*, ἰταλ. *guardare* = προφυλάσσω καὶ τὸ οὐσ. *man*, ἰταλ. *mano* = χέρι. Ἐνετικοὶ ὄροι ἐπίσης σχετικοὶ μὲ τὴ ναυτιλία εἶναι : 1) *midζάστρα* ἢ = μεσίστιος, ἀπὸ τὴν ἐνετικὴ φράση *a mizz' asta*, ἰταλ. *a mezz' asta* = μεσίστιος, 2) *ικάδο* τὸ = ἡ δημοπρασία. Ἐπὶ τὸ ἐνετ. καὶ ἰταλ. *incanto* = δημοπρασία, 3) *λασάδα* ἢ = ἡ βαθμιαία πτώση τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου. Πιθανῶς τὸ ἐνετ. *lassà*, ἰταλ. *lasciata*. Τὰ λοιπὰ ἐνετικά καὶ ἰταλικά δάνεια, πού βρίσκονται στὴ ναυτικὴ ὁρολογία τῆς Σύμης εἶναι κοινὰ στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ ναυτικὴ ὁρολογία. Παραθέτω ἐδῶ μερικά, ἀπὸ ἐκεῖνα, πού ἀναφέρονται στὴν ὁρολογία τοῦ πλοίου : 1) *Παραβέτ-τ'ό* τὸ = τὸ ἰταλ. *parapetto* = θωράκιο, 2) *μαδέρι* τὸ = τὸ ἐνετ. *madie-ro* = κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς σανίδες, πού καλύπτουν τὰ πλευρὰ τοῦ πλοίου, 3) *βούνια* τὰ = τὸ ἐνετ. *bugna* = κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ὀπές στὴ βάση τοῦ *παρὰβέτ-τ'ό*, ἀπὸ τὶς ὁποῖες φεύγουν τὰ νερὰ τῆς κουβέρτας, 4) *ἀδένα* ἢ = τὸ ἐνετ. *antena*, ἰταλ. *antenna* = ἰστοκεραία 5) *φλόκ-κ'ος* ό = ἀπὸ τὸ ἰταλ. *flocco* καὶ *fiocco* = τὸ μικρὸ τριγωνικὸ ἴστιο, πού στηρίζεται στὸ μπαστούνι τοῦ πλοίου καὶ τὴν κορυφὴ τοῦ ἴστοῦ, 6) *γάββια* ἢ = τὸ ἰταλ. *gabbia* = τύπος ἴστιου τετραγωνικοῦ τῶν μεγάλης χωρητικότητος πλοίων, 7) *γραδί*, τὸ = τὸ ἰταλ. *gratile* καὶ *gradile* = τὸ λεπτὸ σχοινί, πού στριφώνουν στὴν κάτω ἄκρη τοῦ ἴστιου, 8) *βουκ-κ'ἀπόρτα* ἢ = τὸ ἐνετ. *bocarporta* = τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἀμπαριοῦ ἐπὶ τῆς κουβέρτας, 9) *τσιπ-π'ος* ό = τὸ ἰταλ. *cerro* = τὸ στέλεχος τῆς ἄγκυρας, 10) *μοῦδες* οἱ (τὸ ἐνετ. *muda - mudar*, ἰταλ. *mutare*) = τὰ μικρὰ σχοινιά τὰ ραμμένα σὲ παράλληλες σειρὲς στὸ πανὶ τοῦ πλοίου, πού χρησιμεύουν γιὰ νὰ μικραίνουν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ πανιοῦ, ὅταν πνέει δυνατὸς ἄνεμος, 11) *δζουρούνι* τὸ = τὸ ἐνετ. *ziron* = ἡ λαβὴ τοῦ κουπιοῦ, 12) *βούσουλας* ό = τὸ ἰταλ. *bussola* = ἡ πυξίδα κ.ἄ.

Τὰ ἐνετικά καὶ γενικότερα τὰ ἰταλικά δάνεια πού εἶχα διαπιστώσει στὴ ναυτικὴ ὁρολογία τῆς Σύμης, ἐνῶ τὰ ἴδια αὐτὰ σπανίζουν στὰ ἄλλα ἑλληνικὰ λιμάνια, κίνησαν τὴν περιέργειά μου καὶ ζήτησα νὰ ἰδῶ, στὸ σύντομο διάστημα τῆς ἐπισκέψεώς μου στὸ νησί, σὲ ποῖο βαθμὸ ἀσκήθηκε ἡ ἰταλικὴ ἐπίδραση στὸν καθημερινὸ λόγο τοῦ λαοῦ, πέρα ἀπὸ τὴ γλώσσα τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ψαράδων. Τὴν ἔρευνά μου συμπλήρωσα ἀπὸ τὸ πλούσιο γλωσσικὸ ὑλικό, πού ἀντιπροσωπεύει τὸ συμαϊκὸ ἰδίωμα στὸ Ἄρχαιο τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τὰ στοιχεῖα, πού προέκυψαν, διαπιστώνεται ὅτι ἡ ἰταλικὴ ἐπίδραση εἶναι καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς γλώσσας ἐντονότερη ἀπὸ ὅσο εἶναι στὰ παρακείμενα νησιά. Πιστεύω ὅτι καὶ στὴν περίπτωσή αὐτὴ

πολύ είχε συντελέσει τὸ ὅτι στὴ Σύμη πλεονάζει τὸ ναυτικὸ στοιχεῖο. Εἶναι πολὺ φυσικὸ νὰ διοχετεύονται στὴν καθημερινὴ ὁμιλίᾳ τοῦ λαοῦ γλωσσικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ πλεονάζοντος στοιχείου καὶ νὰ ἐνσωματώνονται, ἀποκτώντας σημασιολογικὴ ἐπέκταση. Ἀναφέρω γιὰ παράδειγμα τὸ ρῆμα *κοστάρω*, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλ. *accostare* = πλησιάζω στὴν παραλία. Ἀπὸ τὴ ναυτικὴ γλώσσα μπῆκε στὴν εὐρύτερη γλώσσα τοῦ λαοῦ, παίρνοντας τὴν εὐρύτερη σημασίᾳ τοῦ πλησιάζω ὅπουδήποτε: φράση, *κόσταρε ἄ δουμε* = πλησίασε νὰ ἰδοῦμε (σὲ περίπτωση ἀπειληῆς). Παραθέτω ἐδῶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἰταλικά δάνεια, ποὺ σπανίζουν στὰ ἄλλα ἰδιώματα τῆς περιοχῆς τῆς Δωδεκανήσου: 1) *βεφάδα* ἢ = ἡ ἐλάχιστη πνοὴ ἀνέμου, τὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι, ἀπὸ τὸ ἰταλ. *buffata*, 2) *τέρα*, *τέρα* ἀπὸ τὴ φράση: *Τὸ καῖμι βααίν-νει τέρα, τέρα* = τὸ καῖμι παραπλέει τὴν ξηρὰ, ἀπὸ τὸ ἰταλ. *terra* = ξηρὰ, γῆ, 3) *σβιστηρῶ* = προσκρούω, ἀπὸ τὸ ἰταλ. *investire* = προσκρούω, 4) *βιστέρω* = βλέπω μὲ προσοχὴ, ἀπὸ τὸ ἰταλ. *vistare*, 5) *στρέτ-τ'η τὰ* = στενά τὰ, οἱ στενοὶ δρόμοι, ἀπὸ τὸ ἰταλ. *stretto* = στενό, 6) *περίκουλος* ὡς ἐπίθ. = ἐπικίνδυνος, στὴ φράση: *πράμα-βερίκουλο* = ἐπικίνδυνο πράμα, ἀπὸ τὸ ἰταλ. οὐσ. *pericolo* = κίνδυνος, 7) *φουκος* ὁ = ἡ πυρκαϊά, φρ. *φουκον-ἐπιαε* = ἄναψε πυρκαϊά, ἀπὸ τὸ ἰταλ. οὐσ. *fuoco* = φωτιά, 8) *γράδ-δος-η-ο* = μεγάλος -η-ο, φρ. *γράδ-do* ψάρι = μεγάλο ψάρι, ἀπὸ τὸ ἰταλ. ἐπίθ. *grande* = μεγάλος, 9) *πάσο τὸ* = ἡ ὑπερρφάνεια, φρ. *πορπατεῖ μὲ πάσο* = περπατεῖ μὲ ὑπερρφάνεια, μὲ ὑπερήφανο βῆμα, ἀπὸ τὸ ἰταλ. οὐσ. *passo* = βῆμα, 10) *φουδάνα* ὡς ἐπίθ. = γεμάτος, ὑπερπλήρης, φρ. ἡ *γιστέρνα κάεται φουδάνα* = ἡ γιστέρνα εἶναι γεμάτη ὡς πάνω, ἀπὸ τὸ ἰταλ. οὐσ. *fontana* = πηγὴ, 11) *ἀμόδε*, στὴ φρ. *ἀμόδε ἐπῆ(γ)ε* = πῆγε χαμένος, ἀπὸ τὴν ἰταλ. φρ. *andare a monte* = πάει χαμένος.

Μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ λίγα ἰταλικά δάνεια ποὺ παρέθεσα, φαίνεται ἡ δύναμη τῆς γλώσσας· παίρνει τὰ ξένα στοιχεῖα, τὰ προσαρμύζει στὶς ἀνάγκες της, μετατρέποντας οὐσιαστικὰ σὲ ἐπίθετα καὶ ἐπεκτείνοντας σημασίες, καὶ τὰ κάνει νὰ φαίνονται δικὰ της, τὰ πολιτογραφεῖ.

Στὸν τομέα τῆς ἀλιείας ἡ ἐνετικὴ καὶ γενικὰ ἡ ἰταλικὴ ἐπίδραση στὴ Σύμη, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα ἑλληνικὰ λιμάνια, δὲν προχώρησε σὲ βάθος, γιατί, ὅπως φαίνεται, δὲν εἶχε μεσολαβήσει αἰσθητὴ ἐπαφὴ τῶν Ἑλλήνων ψαράδων μὲ τοὺς Ἰταλοὺς συναδέλφους τους. Τὰ ἐλάχιστα ἰταλικά ὀνόματα ψαριῶν ὅπως: ὁ *βακ-κ'αλιάρος*, ἀπὸ τὸ ἰσπανικὸ δάνειο τῆς ἰταλικῆς *baccalá*, τὸ *βαρβούνη* ἀπὸ τὸ ἐνετ. *barbon*, ἡ *ρέγα* ἀπὸ τὸ ἐνετ. *renga*. ἰταλ. *arringa*, τὸ *ροδέτ-τ'ι* ἀπὸ τὸ ἐνετ. *roseto*, εἶναι κοινὰ στὴν νεοελληνικὴ ἰχθυωνυμία¹.

1. Γιὰ τὴν ὀρολογία τῆς σπογγαλιείας τῆς Σύμης, Καλύμνου, Αἴγινας καὶ Ὑδρας μίλησα σὲ προγενέστερη ἀνακοίνωσή μου στὸ 3ο διεθνὲς συνέδριο τοῦ Ἀτλαντα στὸ Dubrovnik τῆς Γιουγκοσλαβίας, γι' αὐτὸ δὲ θὰ γίνῃ εἰδικὸς λόγος ἐδῶ.

Ἡ παρουσία νεώτερων ὀνομασιῶν ψαριῶν στή γλώσσα τῶν ψαράδων τῆς Σύμης, πού προήλθαν ἀπό τὸ χρῶμα καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ ψαριῶν, ὅπως εἶναι : τὸ κρομ-μύδι = ψάρι, πού ἔχει τὸ χρῶμα ξεροῦ κρεμμυδιοῦ, ἢ *πρασινὰριὰ* = μικρὸ πράσινο ψάρι, ἢ *λεμοναριὰ* = ψάρι σὲ χρῶμα λεμονιοῦ, ὁ *δζωνός* = εἶδος σαργοῦ πού φέρει μαύρη λωρίδα, ὁ *ξώμυτ-τ'ας* = εἶδος σαργοῦ μὲ ὀξὺ ρύγχος, ἄλλα πάλι σύνθετα μὲ τὰ ὀνόματα συγγενικῶν ψαριῶν, ὅπως ὁ *ορφόβλαχος* = ψάρι ὅμοιο μὲ *ορφὸ* καὶ *βλάχο*, ὁ *περκόχαν-νος* = ψάρι ὅμοιο μὲ *πέροκα* καὶ *χάννο*, ὁ *σκαροχ'ειλὰς* = ψάρι πού μοιάζει τοῦ *σκάρου* καὶ τῆς *χειλούτας*, ἢ *γαδαρόφωκ-κ'ία* = φώκια σὲ χρῶμα σταχτι σὰν τῆς *γαϊδάρας*, ὅλα αὐτά, πού φανερώουν τὴν παρατηρητικότητα τῶν ψαράδων τῆς Σύμης, δείχνουν ἐπίσης ὅτι ἡ ξενικὴ ἐπίδραση στὸν τομέα αὐτὸ δὲν ἦταν αἰσθητὴ, ἀλλιῶτικα θὰ εἶχαν ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ ξένα συνώνυμα.

Ἐνα ἀκόμη χαρακτηριστικὸ τῶν ψαράδων τῆς Σύμης, πού ἔχει σχέση μὲ τὸ ἐδεσματολόγιό τους, θὰ ἤθελα νὰ προσθέσω ἐδῶ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ποικίλους τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους ξέρουν νὰ μαγειρεῦσουν τὰ ψάρια, ξέρουν ἐπίσης τὸν τρόπο νὰ διατηροῦν μέσα σὲ ἄλμη διάφορα φαγώσιμα θαλασσινὰ εἶδη: ὁ *ψαρόαλος* εἶναι τὰ ἐντόσθια ὀρισμένων ψαριῶν πού διατηροῦνται μέσα σὲ ἄλμη, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ β' συνθετικὸ τῆς λέξεως *άλός*, ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἄλς* - *άλός* = νερὸ τῆς θάλασσας, ὁ *σπιν-νάλ-λος* εἶναι ἡ πίνα διατηρημένη μέσα σὲ ἄλμη, ὁ *χοχλιόαλος* = κοχλιὸς στὴν ἄλμη, ὁ *φουσκόαλος* = ἡ *φούσκα* ἢ *ἀλλιῶς* ἢ *καλόγνωμη* μέσα σὲ ἄλμη, ὁ *πατελ-λινόαλος* = *πατελίδα* στὴν ἄλμη, τὸ *σκαρογιάδερο* = τὰ ἔντερα τοῦ *σκάρου* σὲ ἄλμη κ.ἄ. Ἡ πλούσια αὐτὴ ποικιλία θαλασσινῶν ἐδεσμάτων, πού συμπληρώνει κατὰ κάποιον τρόπο τὴν ἔλλειψη προϊόντων τῆς ἀνυδρῆς γῆς, δίνει πόσο στενὰ συνδεδεῶνταν ἀνάκαθεν οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ μὲ τὴ θάλασσα.

Ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τῆς σύντομης αὐτῆς ἔρευνας ἐπιβεβαιώνεται, πιστεύω, αὐτὸ πού ὑπογράμμισα στὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας μου, ὅτι δηλ. λιμάνια ἀπόκεντρα καὶ ὀλιγοσύχναστα, ὅπως τὸ λιμάνι τῆς Σύμης, προσφέρουν στὸν ἐρευνητὴ πολύτιμα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὶς γλωσσικὲς διασταυρώσεις, τὶς ἐπιδράσεις, τὶς συγκρούσεις καὶ τὶς ἀφομοιώσεις, πού συντελέστηκαν κατὰ τὸ παρελθὸν στὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου. Ἀρχαῖα αὐτόχθονα γλωσσικὰ στοιχεῖα καὶ ξένα δάνεια συγχωνεύονται, ἀφομοιώνονται καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἀποτελοῦν μιὰ ὀργανικὴ ἐνότητα, πού δύσκολα ἔμπορεῖ νὰ διασπαστεῖ ἀπὸ μιὰ νέα γλωσσικὴ ἐπίδραση. Μόνο μιὰ μεταβολὴ τῶν τεχνικῶν ἐπαγγελματικῶν μέσων καὶ τῶν γενικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν ναυτικῶν ἔμπορεῖ νὰ ἐπιβάλλει νέους ὄρους καὶ νὰ θέσει σὲ ἀχρηστία τοὺς παλαιούς¹.

1. Γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς φωνητικῆς τῶν ἰδιοματικῶν λέξεων χρησιμοποιοῦνται λατινικοὶ χαρακτήρες καὶ ἄλλα σύμβολα, γιὰ τὰ ὁποῖα βλ. παραπάνω τὴν τελευταία παράγραφο τῆς σελ. 59.